

МЕТОДЪТ НА ФРАНЦ АН В ЧУЖДООЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ В КРАЯ НА XIX – НАЧАЛОТО НА XX ВЕК

Весела Белчева

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. Практическото ръководство за лесно изучаване на немски език на А. Буковски, въпреки че до голяма степен следва метода на Франц Ан, значително изостава в неговото адаптиране за нуждите на обучението по немски език в сравнение с вариантите на учебниците по френски език, разработени от Костаки Търновски и Сава Радулов. Не може обаче да се отрече, че също както учебниците на Костаки Търновски и Сава Радулов, така и учебникът на Буковски се превръща в носител на новата европейска духовна вълна и на осъществения образователен прелом в България в края на XIX – началото на XX век.

Keywords: Bulgarian education; foreign language teaching; history; teaching methods; Ahn's Method; German Language Learning

Когато става въпрос за обучението по чужди езици в края на XIX – началото на XX в., няма как да бъде подмината изключително популярната по онова време Анова метода, чийто създател е Йохан Франц Ан (1796 – 1865) – известен учител по френски език в Германия, който придобива голяма популярност не само в родината си, но и в цяла Европа благодарение на своята литературна дейност и на ръководството си за бързо и лесно изучаване на френски език – „*Praktischer Lehrgang zur schnellen und leichten Erlernung der französischen Sprache*“. С това ръководство всъщност се полагат основите на т.нар. метод на Франц Ан (Анова метода) – успешен за времето си метод на чуждоезиково обучение, многократно „копиран“ от авторите на учебници както в Германия, така и в други страни.

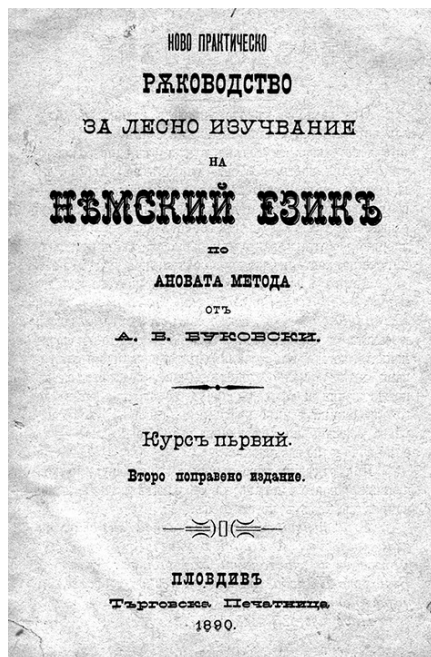
Йохан Франц Ан създава своето практическо ръководство за изучаване на френски език през 1834 година и то става толкова популярно, че през 1921 г. достига 237 издание. Публикувано е едновременно от няколко германски издателства, разпространява се също и в Америка, а в България за периода от 1864 до 1893 г. е издадено повече от двадесет пъти. Всеки учебник по чужд език по онова време, създаден според Ановата метода, се възприема

като абсолютен еталон за високо качество (Vesselinov, 2003a: 389 – 390; Bausch, Christ et al., 1999: 47).

Новост в практическото ръководство на Ан е желанието му да предостави на учещите възможно най-рано и най-бързо основен набор от езикови средства, които да направят възможна комуникацията на чуждия език. По подобие на многобройните методи, зародили се в резултат на реформаторското движение на Вилхелм Виетор в Европа в края на XIX век – директен, естествен, разговорен, подражателен, интуитивен, метод на Берлиц, метод на Тусен-Лангеншайд, метод на Олендорф, и методът на Франц Ан тръгва от възгледа, че обучаемият трябва да изучава чуждия език точно така, както малкото дете усвоява родния си език. В основата на всички тези иновативни за времето си методи е залегнало убеждението, че езикът трябва да се учи предимно практически, без граматиката и преводът на родния език да се превръщат в абсолютни цели на обучението (Mihaylov, 1932: 678). Водещата задача е да се реформира обучението по новите езици така, че то да не се ръководи повече от принципите на обучение по старите, мъртви езици – старогръцки и латински.

Първ, който прави плахи опити да освободи обучението по новите езици от „оковите“ на обучението по старите езици в Германия още в края на XVIII век, е Йохан Валентин Майдингер с ръководството *„Praktische französische Grammatik, wodurch man diese Sprache auf eine ganz neue und sehr leichte Art in kurzer Zeit gründlich erlernen kann“* („Практическа френска граматика, чрез която този език може да се научи за кратко време по съвсем нов и много лесен начин“) (Chaushev, 1921: 471). Идеята за „освобождаване“ на чуждоезиковото обучение от доминиращата роля на граматиката и превода се разгръща и набира още по-голяма популярност в края на XIX – началото на XX в., като бързо привлича вниманието и симпатиите на учителите както в Западна Европа, така и в България.

В своя статия от началото на XX в. Христо Увалиев отбелязва, че по онова време българските учители са ползвали в обучението по чужди езици основно „две методи“: „Олендорфовата, която по-рано привлича вниманието им (1862 г.) и оная на Ан-а, която идва малко по-късно (1864 – 1869), за да се закрепят в учи-

лицето ни не само до Освобождението, но дори и известни години след него. [...] В началните уроци (по Ановата метода – бел. В.Б.) се дават безразборно съществителни имена и други части на речта, както и някои глаголни форми, след това идат спрежения на спомагателните, правилните и неправилните глаголи, заедно с упражнения за прилагането им. Обикновено Ан взема във всеки урок по няколко глагола [...] без всякаква органическа връзка помежду им или пък само някои глаголни форми, които ученикът в откъслечни, несвързани помежду логически изречения трябва да прилага, за да си ги изясни като граматически категории и да ги усвои“ (Uvaliev, 1914: 360).

Според метода на Франц Ан разпределението на учебното съдържание има следната последователност: въвеждане на глаголна парадигма; работа с лексика чрез упражнения за запаметяване; илюстриране на граматичната парадигма и употребата на лексикалните единици чрез изолирани изречения или минимално диалогично единство от въпрос и отговор; текст за превод (Vesselinov, 2003a: 390). Практическото ръководството на Ан не е разделено на традиционно приетите урочни единици, а на отделни кратки параграфи, които дават възможност за по-добро „дозирание“ на учебното съдържание. Акцент се поставя върху овладяването на езикови средства за комуникация, като стремежът е в обучението по чуждия език да се имитира естественото овладяване на майчиния език. Преводът при метода на Ан, подобно на концепцията на граматико-преводния метод, продължава да има ключова роля, но ученикът конструира изреченията на чуждия език според усвоените вече знания по този език и така показва доколко е овладял имплицитно включените в обучението граматични правила (Vesselinov, 2003a: 390). Организацията на урока се преустройва, като преписването и механичното наизустяване на лексиката и граматиката са заменени от обяснението и превеждането (Vesselinov, 2005: 24). Основният недостатък на Ановата метода обаче е пълното пренебрегване на странознанието и визуализацията на учебното съдържание. В практическото ръководство на Ан отсъстват всякакви теми, свързани с чуждата страна, обучението е ориентирано само и единствено към чуждия език и е напълно откъснато от чуждата култура и история (Willems, 2013). Липсващата визуализация лишава чуждоезиковото обучение по онова време от естетическа стойност, от красотата на художественото изображение, от изкуството като „универсално средство за формирането на личността“ (Legkostup, 2018: 26 – 28). Въпреки това методът на Франц Ан намира немалко привърженици в България, като например Сава Доброплодни, Петър Оджаков, Костаки Търновски, Сава Радулов и др.

Първият разпространител на метода на Франц Ан в обучението по френски език в България е Костаки Търновски, който, като учител с богат практически опит, силно подкрепя този обучителен метод и ориентирането на учебния процес към превеждането и сравнението между чуждия и родния език. За разлика обаче от разпространената френска практика за акцентирание върху пис-

меня знак, нововъведението на К. Търновски в методиката на чуждоезиковото обучение е ориентирането на урока към „кръга на разговора“ (Vesselinov, 2003b: 52 – 53). Костаки Търновски адаптира Ановата метода за българските ученици, следван от конкурента си Сава Радулов, който прави изключително успешен превод на ръководството на Франц Ан и умело го приспособява към условията в българското училище по онова време (Vesselinov, 2003a: 394 – 398). Интересът към метода на Франц Ан е толкова голям, че дори се стига до едно от първите нарушения на авторски права, тъй като С. Радулов публикува второ издание на ръководството, издателските права на което всъщност принадлежат на Костаки Търновски. Независимо от това учебникът се приема изключително добре от българските учители по френски език, които го въвеждат в часовете (Vesselinov, 2003b: 54). Така, въпреки че първоначално е създаден за обучението по френски език, методът на Франц Ан открива привърженици и се разпространява не само сред учителите по френски, но и сред учителите по други чужди езици, в т.ч. и немски език.

През 1890 г. в Търговската печатница в Пловдив е отпечатано второто издание на *„Ново практическо ръководство за лесно изучаване на немски език“*, чийто автор е А. В. Буковски. Първото издание на това създадено по метода на Франц Ан ръководство се появява през 1887 г. – една година след въвеждането на немския език като учебен предмет в българските средни училища и естествено възникналата необходимост от учебни помагала по този предмет.

В предисловието на това практическо ръководство Буковски отбелязва, че като учител по немски език е приспособил Ановата метода към българската образователна среда, тъй като *„по тая метода са се сполучили до сега най-добрите резултати, както в училищата, тъй и при частните лица, които искаха да изучат някой чужд език“* (Bukovski, 1890: 2). Авторът стриктно следва мотото на Ан – *„Изучвай един чужд език тъй, както си изучавал матерний си език. Тоя е ходът, който следва и самата природа, тоя е пътят, който показва майката, когато приказва на детето си: тя му преговаря хиляди пъти същите думи, съединява ги в предложения и така сполучва да научи детето да говори същия език, който и тя говори. Да се изучава езикът по тоя начин, то не е мъчно – то е повече едно забавление“* (Bukovski, 1890: 2).

В първата част от *„Ново практическо ръководство за лесно изучаване на немски език“* Буковски запознава обучаемите с готическата азбука, с произношението, личните местоимения, определителния и неопределителния член, с някои съществителни и прилагателни имена, причастия, глаголи в немския език. Граматиката е поднесена имплицитно, под формата на кратки изречения и текстове, като се редуват упражнения за превод от немски на български и от български на немски език. Подборът на учебната лексика и на учебните текстове е доста хаотичен, без да има ясна връзка между отделните параграфи и

без ясно обособено съдържателно ядро. Обучаемите учат различни, често пъти несвързани помежду си чужди думи, като в отделни параграфи авторът въвежда основна граматична терминология. От подбора на лексиката е видно, че крайната цел е бързото овладяване на думите от ежедневието и на елементарни комуникативни умения, а не системното надграждащо учене на чуждия език.

Непосредствено след първите стъпки в немския език, които са свързани по-скоро с наизустяването на готови речеви образци, следват упражнения за четене на кратки учебни текстове за превод и морално възпитание на учещите. След учебните текстове авторът е поместил т.нар. „сбор от думи“, т.е. учебен двуезичен речник на думите от най-използваните във всекидневното общуване тематични полета – града, къщата, покъщината, занаятите, храните, дрехите, човека, животните, птиците, насекомите, дърветата, цветята и полето. Към този „сбор от думи“ Буковски добавя и кратък разговорник с образователна и възпитателна насоченост, който обхваща основни теми от ежедневието, като напр.: „Ядене и пиене“, „Възрастта“, „Часът“, „Времето“, „Поздравът“ и др.

Практическото ръководство за лесно изучаване на немски език на Буковски, въпреки че до голяма степен следва метода на Франц Ан, значително изостава в неговото адаптиране за нуждите на обучението по немски език в сравнение с учебниците по френски език, разработени от Костаки Търновски и Сава Радулов. Не може обаче да се отрече, че също както учебниците на тези автори, така и учебникът на Буковски се превръща в носител на новата европейска духовна вълна и на осъществения образователен прелом в България в края на XIX – началото на XX век (Vesselinov, 2003a: 408 – 409), навече с интенцията да свърже преподаването на граматиката с прагматичната функционалност на изказа, а не с механичното учене на правила (Stanchev, 2010: 14 – 15). Разбира се, разпространението на Ановата метода в българското училище не би било възможно без ентузиазма на българския учител по чужд език, който, осъзнал цивилизаторската си мисия, се превръща в носител на европейския културен и научен прогрес преди всичко с устното слово: „В часовете по език, дори когато се впуска в скучни граматични и лексикални обяснения на уроците, той неволно повежда учениците си към това, което се крие зад думите и формите на мисълта [...] Той не е ограмотител и просветител, а цивилизатор: не трябва само да преподава, а и да възпитава в нов дух, да представя нова ценностна система, съчетана с постиженията на позитивната и хуманитарна наука“ (Vesselinov, 2018: 286).

REFERENCES/LITERATURA

Bausch, Karl-Richard, Christ, Herbert et al. (1999). *Die Erforschung von Lehr- und Lernmaterialien im Kontext des Lehrens und Lernens fremder Sprachen*. Tübingen: Narr.

- Bukovski, A. V. (1890). *Novo praktichesko rakovodstvo za lesno izuchavane na nemski ezik po Anovata metoda. Kurs parviy. Vtoro popravено izdanie*. Plovdiv: Targovska pechatnitsa. [Буковски, А. В. (1890). *Ново практическо ръководство за лесно изучаване на немски език по Ановата метода. Курс първий. Второ поправено издание*. Пловдив: Търговска печатница.]
- Chaushev, Sl. (1921). *Zadachi i problemi iz metodikata na prepodavaneto po novite ezitsi*. – *Uchilishten pregled*, 10, 470 – 491. [Чаушев, Сл. (1921). *Задачи и проблеми из методиката на преподаването по новите езици*. – *Училищен преглед*, 10, 470 – 491.]
- Legkostup, P. (2018). *Osnovi na izobrazitelното izkustvo. Teoriya i praktika. Parva chast*. Veliko Tarnovo: Faber. [Легкоступ, П. (2018). *Основи на изобразителното изкуство. Теория и практика. Първа част*. Велико Търново: Фабер.]
- Mihaylov, M. (1932). *Savremenni patishta i sredstva za tselesaobrazno usvoyavane na chuzhdi ezitsi*. *Uchilishten pregled*, 3, 676 – 686. [Михайлов, М. (1932). *Съвременни пътища и средства за целесъобразно усвояване на чужди езици*. *Училищен преглед*, 3, 676 – 686.]
- Stanchev, S. (2010). *Za gramatikata v chuzhdоезиковото obuchenie*. V: Stanchev, S., Grudkova, S. i dr. (red.) *Teoriya i praktika na savremennoto chuzhdоезиково obuchenie*. Veliko Tarnovo: Ivis. [Станчев, С. (2010). *За граматиката в чуждоезиковото обучение*. В: Станчев, С., Грудкова, С. и др. (ред.) *Теория и практика на съвременното чуждоезиково обучение*. Велико Търново: Ивис.]
- Uvaliev, H. (1914). *Frenskata ni uchebna kniga do Osvobozhdenieto*. *Uchilishten pregled*, 5, 354 – 361. [Увалиев, Х. (1914). *Френската ни учебна книга до Освобождението*. *Училищен преглед*, 5, 354 – 361.]
- Vesselinov, D. (2003a). *Istoriya na obuchenieto po frenski ezik v Bulgaria prez Vazrazhdaneto*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski. [Веселинов, Д. (2003а). *История на обучението по френски език в България през Възраждането*. София: Св. Климент Охридски.]
- Vesselinov, D. (2003b). *Kostaki Ivanov Tarnovski – parviyat razprostranitel na metoda na Frants An v obuchenieto po frenski ezik v Bulgaria*. *Chuzhdоезиково obuchenie*, 2, 51 – 56. [Веселинов, Д. (2003б). *Костаки Иванов Търновски – първият разпространител на метода на Франц Ан в обучението по френски език в България*. *Чуждоезиково обучение*, 2, 51 – 56.]
- Vesselinov, D. (2005). *Vazrozhdenskiyat urok po frenski ezik. Lingvodidakticheska rekonstruktsiya*. Sofia: Lik. [Веселинов, Д. (2005). *Възрожденският урок по френски език. Лингводидактическа реконструкция*. София: Лик.]

- Vesselinov, D. (2018). Balgarskiyat “Maître de langues”. *Chuzhdoezikovo obuchenie*, 3, 280 – 296. [Веселинов, Д. (2018). Българският “Maître de langues”. *Чуждоезиково обучение*, 3, 280 – 296.]
- Willems, Aline (2013). *Französischlehrwerke im Deutschland des 19. Jahrhunderts*. Stuttgart: Ibidem.

FRANZ AHN’S FOREIGN LANGUAGE TEACHING METHOD IN BULGARIA AT THE TURN OF THE 20TH CENTURY

Abstract. A. Bukovski’s practical German easy learning guide closely follows Franz Ahn’s Method but it lags considerably behind in its adaptation for immediate application in German language teaching when compared to the French textbooks designed by Kostaki Tarnovski and Sava Radulov. That aside, one cannot deny the fact that Bukovski’s textbook, along with Kostaki Tarnovski’s and Sava Radulov’s textbooks, became a harbinger of the new European spiritual wave and a sign of the effective breakthrough in Bulgarian education at the turn of the 20th century.

✉ **Dr. Vesela Belcheva, Assoc. Prof.**

University of Veliko Tarnovo “St. Cyril and St. Methodius”
2, T. Tarnovski St.
5003 Veliko Tarnovo, Bulgaria
E-mail: vbeltscheva@yahoo.com